

CU PRIVIRE LA AȘEZAREA FEUDALĂ DE LA SOPOR-IACOBENI¹

Săpăturile arheologice de la Iacobeni, efectuate între anii 1956—1961, și-au propus dezvelirea cimitirului din secolele II—III e.n.², dar, din primul an al cercetărilor, s-au găsit urme materiale care atestă peste cimitir și în imediata lui apropiere două așezări suprapuse, una prefeudală, din secolele V—VI și alta feudală din secolele XII—XV.

Deoarece așezarea feudală nu a fost cercetată exhaustiv în campaniile anilor amintiți, în cele ce urmează ne propunem să prezentăm doar câteva date privitoare la ea, bazate pe materialul arheologic recoltat în timp ce era urmărit obiectivul principal — cimitirul din secolele II—III e.n.³.

Cercetările au fost făcute în locul numit „Cuntenitul de sus” sau „Hodaie” din hotarul satului Iacobeni. Situat în dreapta pârului Cuntenitului și a șoselei ce duce spre Cîmpia Turzii (fig. 1), locul se prezintă în forma unei pante ușoare, pe alocuri cu terase, care au oferit condiții prielnice așezărilor omenеști identificate aici.

Pentru ilustrarea stratigrafiei privind nivelul de locuire în cauză, am folosit profilul secțiunii a III-a⁴ deschisă în 1957 (fig. 2). În această secțiune, lungă de 10 m și orientată S—N, a fost interceptat un bordei datat cu monedă în secolul al XIV-lea și două morminte dintre care unul datat tot cu monedă în secolul al XVI-lea⁵. Din același profil mai rezultă că deși lucrările agricole au deranjat în parte stratul de cultură feudală, acesta s-a păstrat totuși pe o grosime de 50—60 cm, iar din fig. 1 rezultă că urme materiale din această fază de locuire au apărut în majoritatea casetelor dezvelite ca și în cele trei secțiuni. Nu

¹ Este satul Iacobeni aparținător comunei Soporul de Cîmpie (r. Turda). În rapoartele preliminare de săpături publicate în *Materiale*, V, 1959, p. 425—434; VI, 1959, p. 383—395; VII, 1961, p. 423—430; VIII, 1962, p. 527—536, ca și în *OmCD*, p. 455—465, unde se prezintă principalele rezultate ale săpăturilor din cimitirul daco-roman, se vorbește însă despre săpăturile arheologice de la Soporul de Cîmpie. Autorii rapoartelor preliminare, deși știau că cimitirul se găsește pe teritoriul satului Iacobeni, au lăsat totuși să figureze aceste săpături la Soporul de Cîmpie, deoarece primele morminte descoperite (vezi în *ActMuz*, Cluj, 1955, p. 107—115) au intrat în literatura arheologică sub numele acestei din urmă localități, iar o schimbare s-a considerat că ar putea duce la o confuzie în privința localizării.

Prin urmare, avem de-a face cu materialul rezultat din unul și același șantier arheologic. Credem însă că este mai bine să ne referim în context la satul Iacobeni în hotarul căruia s-a făcut săpătura și nu la comuna Sopor în raza căreia se află satul amintit, mai cu seamă că avem în vedere aici vechea vatră a acestui sat.

² În anul 1956, au fost întreprinse câteva sondaje de informare asupra cimitirului de incinerare de aici, bazate pe semnarea din toamna anului 1955, cînd au fost descoperite două urne cinerare în timpul unor lucrări de utilitate publică. Cf. *ActMuz*, I, 1955, p. 107—115; D. Protase și I. Țigăra, *Săpăturile de la Soporul de Cîmpie*, în *Materiale*, V, 1959, p. 425—434.

³ Materialul ne-a fost oferit spre studiu și publicare de către tovarășul D. Protase, cercetător principal la Institutul de istorie din cadrul Academiei R. S. România, Filiala Cluj, căruia îi aducem călduroase mulțumiri.

⁴ Întocmit de N. Vlassa, muzeograf principal la Muzeul de istorie Cluj, care a făcut parte din colectivul științific al șantierului arheologic în cauză, în anul 1957. Mai precizăm că au fost notate cu cifre romane secțiunile, iar cu sigle casetele în care a apărut material arheologic feudal (vezi fig. 1).

⁵ În profilul bordeiului, respectiv între metrii 4 și 6 ai secțiunii, a apărut un strat de arsură puternică indicînd probabil locul vetrei, iar pămîntul de umplutură al bordeiului conține o mare cantitate de cenușă, cărbuni, multe fragmente ceramice medievale și o monedă emisă între anii 1342—1383 care datează bordeiul și în mare parte materialul ceramic ce urmează să-l prezentăm mai jos. Mormîntul datat cu moneda din secolul XVI (1543) ne face să credem că după ce așezarea feudală de pe „Cuntenit” și-a mutat vatra, peste o parte din suprafața ei s-a întins probabil mai tîrziu cimitirul noii așezări, respectiv al satului Iacobeni așezat pe noua vatră.

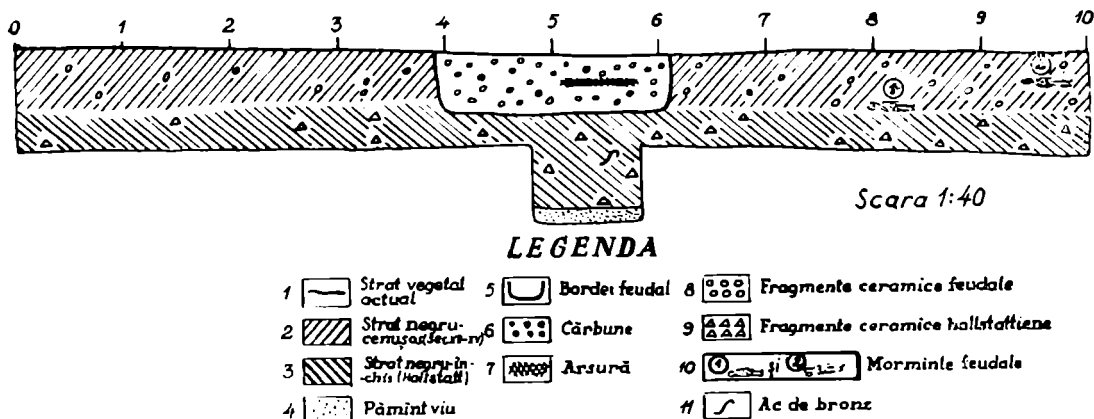

Fig. 2. Profilul secțiunii a III-a de la Sopor – Iacobeni.

intentionăm să prezentăm materialul arheologic de care ne ocupăm pe campanii, secțiuni sau casete, dar o sistematizare a lui pe categorii arheologice o considerăm totuși necesară.

CERAMICA

Materialul arheologic mai bogat atestat s-a dovedit a fi — cum era și firesc — acel al fragmentelor ceramice din care, deși nu s-a putut reconstitui nici un vas, fragmentele recoltate prezintă suficiente caractere tipologice, iar aceste caractere, împreună cu evoluția profilelor, fac dovada că așezarea de aici a fost în continuă dezvoltare din secolul al XII-lea pînă spre mijlocul secolului al XV-lea, cînd, după toate probabilitățile, satul Iacobeni și-a mutat vatra pe locul unde se află astăzi⁶. În totalitatea ceramicii pe care urmează să o prezentăm, precizăm că se disting două categorii: ceramica autohtonă și ceramica atribuită oaspeților.

Ceramica autohtonă

Încercînd o prezentare mai amănunțită a ceramicii locale de la Iacobeni, din perioada de care ne ocupăm, în ordine cronologică amintim fragmentele de buze provenite de la căldările de lut (fig. 3/1—6), caracteristice ca tip de vas folosit la fiert în secolele XII—XIII⁷. Aceste fragmente dovedesc că vasele de la care provin au fost lucrate la roată, dintr-o pastă granuloasă degresată cu nisip mare la bob și pietricele al căror diametru ajunge pînă la 2—3 mm. În spărtură se prezintă cu fețele arse la roșu, iar miezul de nuanță vineție arată că arderea a fost incompletă. Pe fața interioară și-au păstrat culoarea roșie-cărămizie, pe cînd în exterior s-au înnegrit din cauza fumului de la focul deschis.

Buzele evazate și groase pînă la 2—2,2 cm sînt perforate, ceea ce arată că vasele-cazan au avut pe circumferința gurii patru găuri dispuse simetric cîte două și care au servit la suspendarea vasului cu ajutorul unei sfori deasupra focului⁸. Două din fragmente au ca element ornamental o linie vălurită trasată

⁶ Tradiția orală păstrată pînă astăzi la locuitorii actualului sat Iacobeni ne transmite știrea că vechea vatră a satului lor a fost pe „Cuntenitul de sus”.

⁷ Fragmente de buze de la căldări de lut au apărut în casetele: E, H, U, Y, A₁, C₁ și K₁.

⁸ Pentru analogii vezi: A. Kralovánszki, *A Bakonycsérnye-Ubald pusitai középkori leletekről* (Despre descoperirile medievale de la Bakonycsérnye-Ubald), în *Alba Regia*, IV—V, Székesfehérvár, 1965, fig. 5—6, p. 238; K. Horedt, *Ceramica slavă din Transilvania*, în *SCIV*, II, 2, 1951, planșa XII/1—2 și P. Diaconu, *Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie* (sec. X—XIII), în *SCIV*, VII, 1956, p. 421—436. Analogii mai avem în materialul ceramic, inedit, descoperit la Dăbica (r. Gherla), în campaniile din anii 1964, 1965.

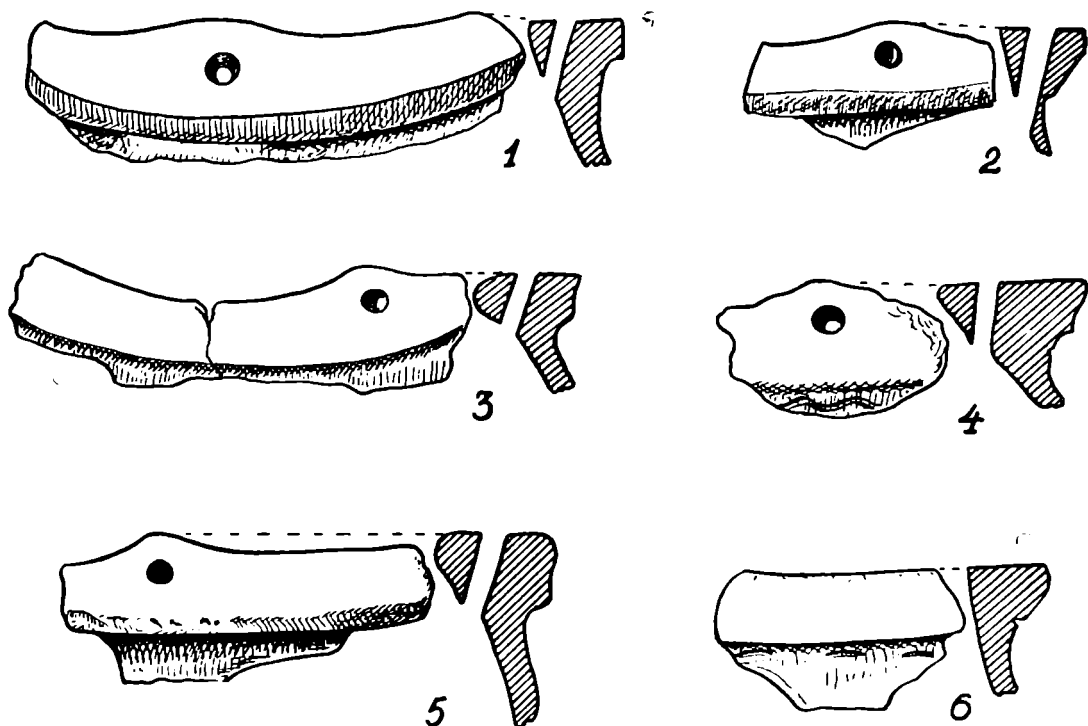

Fig. 3. Fragmente de căldări din lut, sec. XII—XIII.

imediat sub buză punînd în evidență gîtul vasului care altfel se prezintă aproape disparent (fig. 3/4—6).

Orientîndu-ne doar după tehnica de lucru cu roata înceată, compoziția pasteii, tehnica de ardere și decor, amintim alte patru fragmente ceramice care se datează în secolele XII—XIII (fig. 4/1—4), dar care provin probabil de la tipul de vas-borcan. Două din cele patru fragmente (fig. 4/3—4)⁹ dovedesc că vasul din care provin a fost lucrat dintr-o pastă bine frămîntată degresată cu nisip nu prea mare la bob și ars în mediu oxidant. Arderea a fost însă incompletă, deoarece în spărtură remarcăm doar pe jumătatea exterioară a peretelui o culoare roșie, în rest rămîind la o nuanță galben-cenușie. Umărul vasului a fost ornamentat cu trei linii vălurite încadrate de cîte o canelură¹⁰. Celelalte două fragmente (fig. 4/1—2)¹¹ provin de la un vas lucrat dintr-o pastă nu prea bine frămîntată, degresată cu nisip complet necernut. Vasul a fost ars în mediu reductor, iar ornamentul îl constituie două benzi aplicate cu roțița dințată, tot pe umărul vasului. În spărtură și pe fața interioară, cioburile au nuanță cenușie, pe cînd fața exterioară este complet neagră, ceea ce ne face să credem că înainte de ardere, vasul a fost introdus într-o baie grafitoasă.

Începînd cu secolul al XIV-lea, în meșteșugul olăritului se generalizează roata rapidă și ca urmare productivitatea meșterilor olari crește vertiginos. Faptul este confirmat și în cazul nostru, deoarece materialul ceramic de factură autohtonă

⁹ Apărut în caseta V, în campania din anul 1958.

¹⁰ Cf. M. Constantiniu și P. I. Panait, *O așezare feudală timpurie la Băneasa-sat, în Cercetări arheologice în Bucu-rești*, II, fig. 27/1—2 și fig. 30/1,5.

¹¹ Apărute în caseta F₁, din anul 1961.

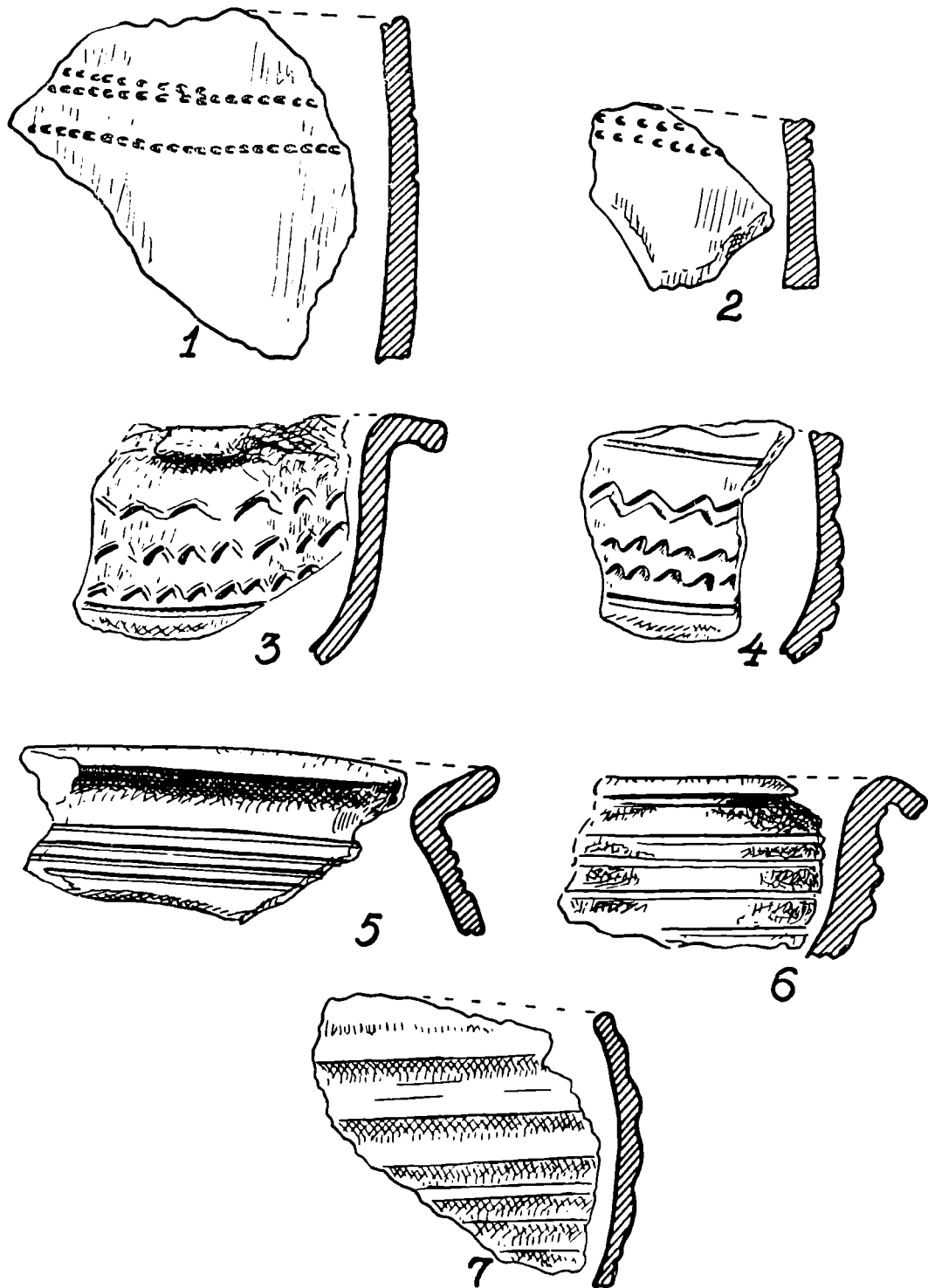

Fig. 4. Fragmente ceramice, sec. XII—XIII.

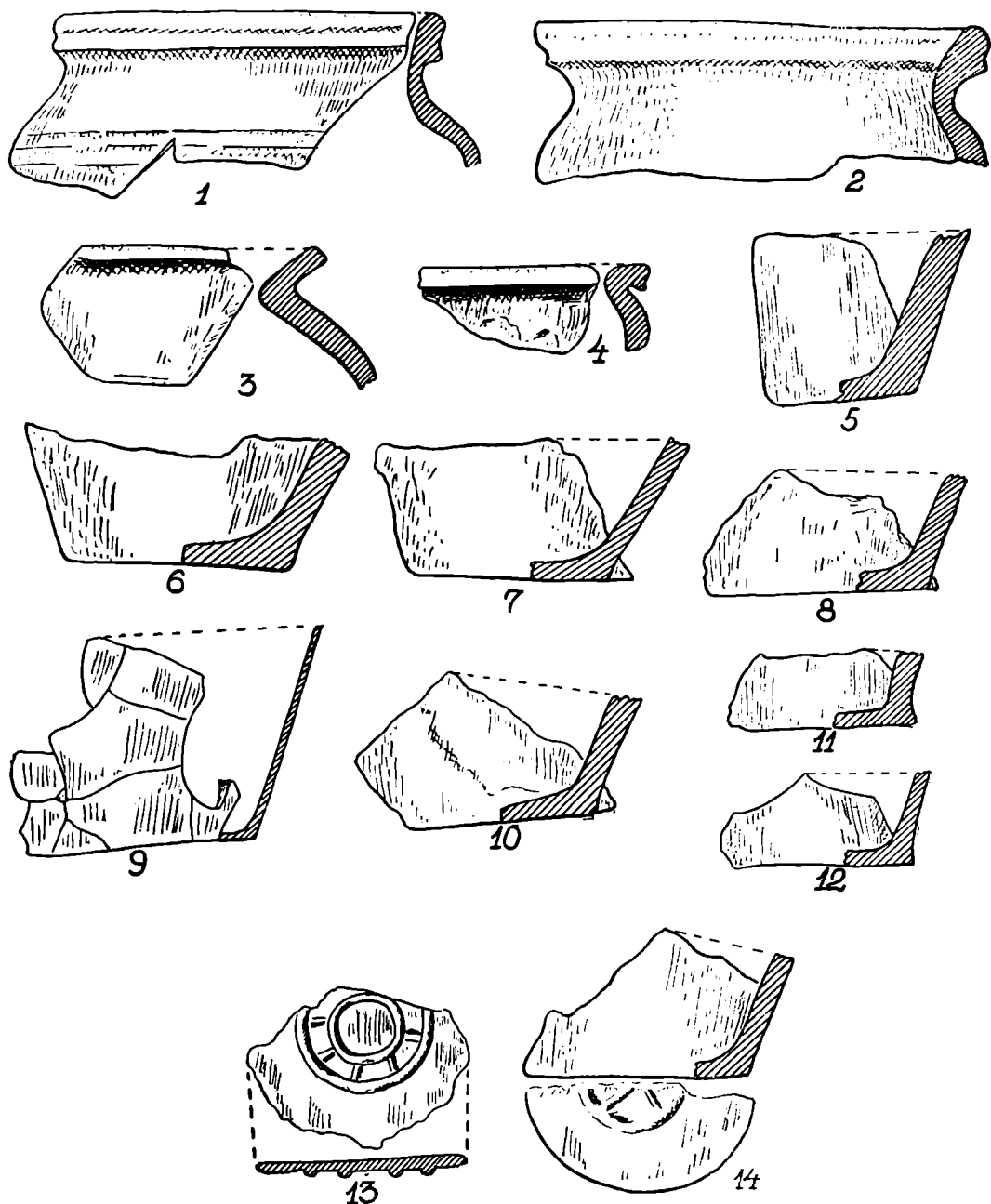

Fig. 5. Fragmente ceramice, sec. XIV—XV.

caracteristic secolelor XIV—XV este extrem de abundent comparativ cu cel din perioada feudalismului timpuriu.

Fragmentele ceramice mai mari (fig. 5/1—14) ca și profilele de buze (fig. 6/1—36) arată că ele provin în majoritate de la vase de tip borcan cu sau fără capac,

dar care sînt foarte răspîndite în secolele XIV—XV, pe teritoriul României ca și în țările vecine¹².

Cîteva fragmente (fig. 4/5—7; fig. 6/1—2) din această perioadă, arse în mediu reducător, sînt lucrate dintr-o pastă ce conține ca degresant un nisip foarte mare la bob. Profilul buzei de la aceste fragmente prezintă o răsfrîngere pronunțată, iar gîtul vasului este abia perceptibil.

Restul profilelor de buze — deși diferite de la un fragment ceramic la altul — provin de la vase ce au fost arse în mediu oxidant.

Pe fața exterioară prezintă o nervură (fig. 6/3—36) mai lată sau mai îngustă, în funcție de rolul pe care l-a avut, acela de mărire a rezistenței buzei în prima fază, sau mai tîrziu, servind doar ca element decorativ. Înălțimea buzei la majoritatea fragmentelor din această categorie este de 2—3 cm, cu excepția a trei exemplare (fig. 6/34—36) care provin de la vase de dimensiuni mai mari cu buza înaltă de 4—4,5 cm.

În foarte multe cazuri extremitatea superioară a buzei este subțiată printr-o țeșitură discret șanțuită pe fața interioară, sub care se profilează o nervură asemănătoare cu cea din exterior și amintită mai sus (fig. 6/23—34), elemente care contribuie desigur la o mai mare stabilitate a capacului pe gura vasului. În spărtură, majoritatea fragmentelor ceramice din secolele XIV—XV de la Iacobeni dovedesc că vasele de la care provin au fost arse incomplet, deoarece miezul a rămas crud prezentînd la mijloc o nuanță vineție.

Decorul ce se vede pe fragmentele ceramice în discuție este unul singur — linia circulară — a cărei lățime, adîncime sau grupare diferă de la un fragment ceramic la altul (fig. 4/5—7; fig. 5/1 și fig. 7/10—14).

Aspectul de neglijare și simplitate a elementului decorativ este de altfel o caracteristică a ceramicii locale din perioada respectivă, în timp ce atenția deosebită se acordă arhitectonicii, îmbunătățirii calității pastei și, pe cît posibil, arderii, decorul fiind considerat tot mai evident un element secundar¹³.

Grosimea pereților în regiunea umărului este de 4—5 mm, iar spre fundul vasului crește pînă la 7—8 mm.

Privitor la fragmentele fundurilor de vase (din această categorie de ceramică), ele sînt foarte puține (în total 10 exemplare) dar pe două din ele se văd semne de meșter (fig. 5/13—14). Situate în regiunea de mijloc a fundului de vas, semnele apar în relief. Ambele semne sînt în stare fragmentară. Primul este reprezentat prin două cercuri concentrice unite între ele prin opt raze. Diametrul cercului exterior este de 3,8 cm, al celui interior de 2 cm, iar razele au lungimea de circa 6 mm. Celălalt, rupt în două, prezintă un cerc cu diametrul de 3 cm încadrînd o cruce cu patru brațe aproape egale cu lungimea de circa 1 cm.

Tot în stare fragmentară au fost găsite patru torți și cîteva buze de capac (fig. 7/1—7). Lucrate din pastă asemănătoare cu cea folosită la oale, arse în aceeași tehnică, fragmentele de capac reprezintă tipul obișnuit, de formă conică cu buton (apucător) legat de corp printr-un picior foarte scurt.

Marginile butonilor se prezintă fie rotunjite (fig. 7/1—2), fie retezate drept și prezentînd o suprafață plană (fig. 7/3—4). Diametrele butonilor sînt de 4,6 pînă la 5,5 cm¹⁴.

Amintim și două fragmente de torți, una de culoare roșie și alta cenușie. Prima, spre deosebire de a doua, are o nervură mediană ce se reliefează în aceeași măsură ca și marginile pronunțat înălțate (fig. 7/8—9).

¹² Tipul de vas-borcan este răspîndit, în perioada la care ne referim, și pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei, Bulgariei, Iugoslaviei și Poloniei. Pentru situația din Polonia amintim lucrarea de sinteză a lui J. Kruppé, *Studia nad ceramika XIV wieku ze starego miasta w Warszawie*, cf. fig. 2—5, 16—17 și 25.

¹³ Cf. E. Busuloc, *Ceramica locală de uz casnic din secolul al XIV-lea, de la Suceava (Partea a II-a)*, în *SCIV*, XV, 1962, p. 211.

¹⁴ Cf. G. Arion, *Contribuții la cunoașterea ceramicii feudale clujene*, în *Studia*, 2, 1965, I/6—7; M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, 1963, fig. 14/2 și fig. 16; J. Kruppé, *op. cit.*, fig. 4/17, 26; 7/e; 33/25 și 54/a—b.

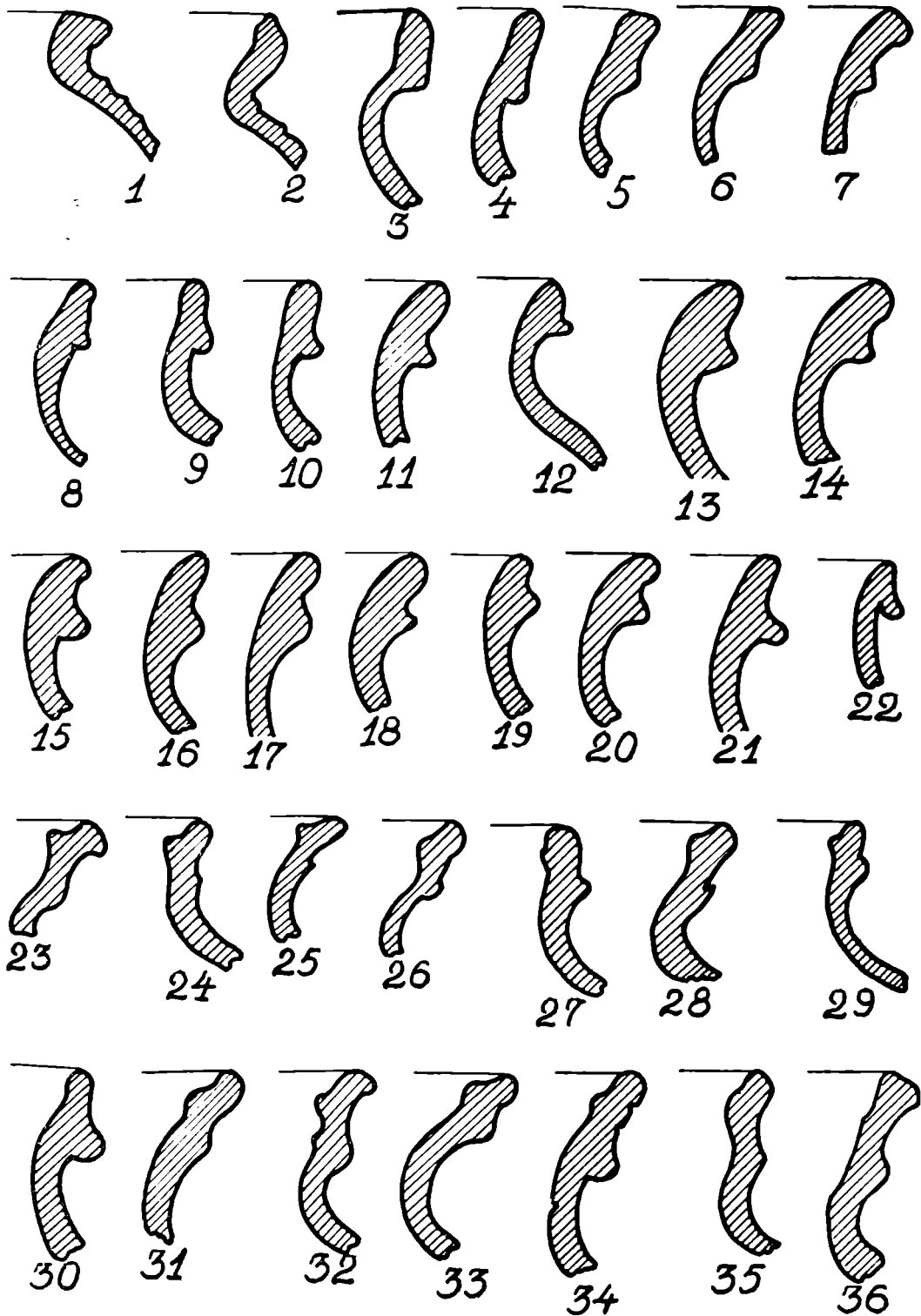

Fig. 6. Buze de vase ceramice, sec. XIV—XV.

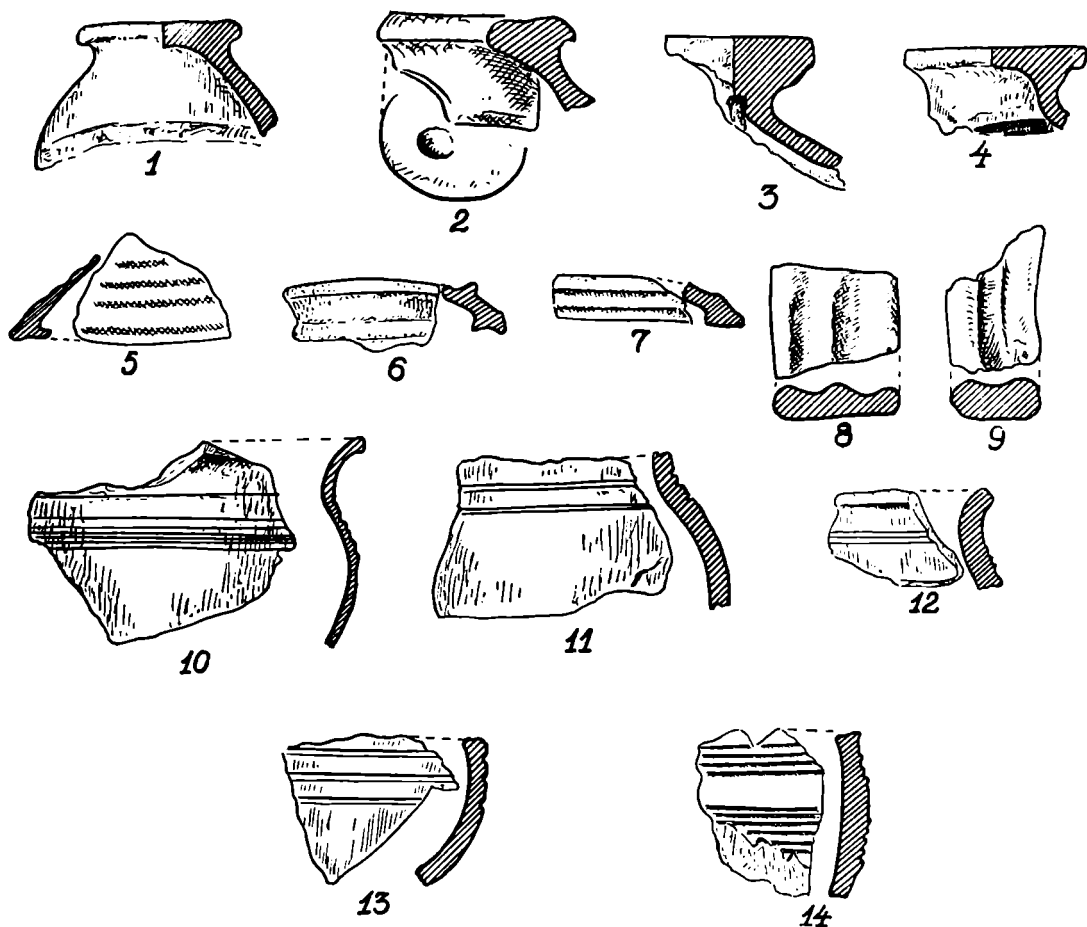

Fig. 7. Fragmente ceramice, sec. XIV—XV.

Ceramica cenușie atribuită oaspeților

Descoperiri întâmplătoare sau cercetările efectuate în diferite obiective arheologice din Transilvania au dovedit de repetate ori că, alături de ceramica de factură autohtonă, cantitativ abundentă și având caracteristicile amintite, apare în cantitate incomparabil mai mică o ceramică cenușie¹⁵ identică din multe puncte de vedere cu acea descoperită la Suceava sau Roman și apreciată ca fiind de factură străină¹⁶. Fragmente dintr-o astfel de ceramică au fost găsite la Iacobeni în două secțiuni și cinci casețe¹⁷ (fig. 8/1—12).

Ele dovedesc că vasele de la care provin au fost lucrate la roată rapidă, dintr-o pastă caolinitică, bine frământată și fină. În plus, profilele realizate cu multă

¹⁵ În prezent este în pregătire o lucrare privind ceramica cenușie atribuită oaspeților și localitățile transilvănene în care ea a fost identificată fie cu ocazia cercetărilor arheologice, fie cu ocazia unor descoperiri întâmplătoare. Spre exemplificare amintim doar localitățile: Cluj, Bistrița, Sf. Gheorghe-Bedeháza, Dăbâca (r. Gherla) etc.

¹⁶ M. D. Matei, *op. cit.*, p. 157; I. Chițescu, *Ceramica stampilată de la Roman și unele probleme în legătură cu purtătorii ei în Moldova*, în *SCIV*, XV, 1964, p. 421—424 și M. D. Matei, I. Chițescu, *Problèmes historiques concernant la forteresse du temps des Mușat et l'établissement urbain de Roman*, în *Dacia*, X, 1966, p. 301 și urm.

¹⁷ Secțiunile I, III/1957 și casețele H₁, Q₁/1959; T₁/1960; B₁ (prelungire) și F₁/1961.

siguranță, arderea completă și uniformă pe toată grosimea pereților ca și ornamentul aplicat prin stampilare ne face să constatăm o experiență bogată a meșterilor olari care produc această ceramică cenușie. Aceeași stare fragmentară ca și a restului de material ceramic pe care l-am prezentat nu permite reconstituirea formelor întregi de vase. Remarcăm totuși partea superioară a unui ulcior cu toartă (fig. 8/4), a cărui deschidere la gură nu este mai mare decât gura unei sticle de 1 l din zilele noastre¹⁸. Restul fragmentelor din pereți, torți și fundurile vaselor, credem că provin de la căni (probabil cu gură trilobată) asemănătoare cu cele descoperite la Suceava și Roman¹⁹.

Grosimea medie a pereților, de 4—5 mm, crește spre bază pînă la 6—7 mm. Torțile au în general grosimea de 1 cm, pe cînd lățimea variază în funcție de capacitatea vasului. Toate au însă marginile mai discret sau mai pronunțat profilate înspre exterior, iar între acestea una sau mai multe nervuri delimitate de șanțuri asimetrice ca lățime și adîncime (fig. 8/3—4; 6). În spărtură și pe fața interioară vasele au avut culoarea cenușie-deschisă, pe cînd în exterior o nuanță mai închisă, ceea ce dovedește că înainte de ardere au fost îmbăiate într-o soluție preparată din aceeași argilă ce a fost folosită ca materie primă, la care s-a adăugat o cantitate oarecare de cărbune.

În privința decorului, ceramica cenușie de la Iacobeni, ca și cea descoperită în alte puncte din țară sau peste hotare, prezintă aceeași caracteristică, respectiv elementul decorativ principal este aplicat prin stampilare cu ajutorul unui tipar. În cazul nostru lățimea tiparului a fost de 2 cm, redînd un motiv format din linii dispuse vertical sau oblic. Banda tiparului este încadrată în partea superioară de trei, iar în cea inferioară de două linii incizate, trasate orizontal cu multă precizie (fig. 8/2; 5; 8).

Urmează ca cercetările viitoare să lămurească problema dacă această ceramică este adusă în Transilvania din exterior sau este lucrată în interiorul granițelor ei de către olarii sași. În cazul cînd producătorii ei sînt într-adevăr oaspeții, respectiv coloniștii sași²⁰, trebuie stabilită aria de răspîndire a ei (vezi nota 15), ce influență a avut asupra producției ceramice locale și cînd este înlocuită complet de aceasta din urmă. Pînă atunci sperăm că nu greșim datînd-o pe cea de la Iacobeni în a doua jumătate a secolului XIII, prima jumătate a secolului al XIV-lea.

Analize de laborator

Deși în privința arhitectonicii vaselor, a tehnicii de ardere, a decorului este o deosebire evidentă între ceramica autohtonă și ceramica cenușie atribuită oaspeților, s-a făcut analiza de laborator la cîte un fragment ceramic din fiecare categorie, urmărindu-se compoziția pastei. Rezultatul acestor analize confirmă și din acest punct de vedere deosebirea amintită²¹. Astfel:

Ceramica autohtonă are o structură neomogenă, iar în masa de argilă sericitosă foarte fină se află numeroase fragmente de minerale și roci străine, de dimensiuni mari (de 10 pînă la 100 ori mai mari comparativ cu sericitul care este un mineral component al argilei), care provoacă o textură în general stratificată și alveolară. Pe lîngă conținutul pronunțat de sericit, în pastă au fost identificați următorii componenți:

- Cuarțit cu dimensiunile $0,04 \times 0,6$ mm,
- Cuarțit grafitos cu dimensiunile $0,2 \times 0,4$ mm,

¹⁸ Cf. K. Horedt, *Așezarea de la Sf. Gheorghe—Bedeháza*, în *Materiale*, II, 1956, p. 30, fig. 12.

¹⁹ Cf. M. D. Matei, *op. cit.*, p. 137, fig. 20; L. Chițescu, *op. cit.*, p. 413, fig. 1/1.

²⁰ Primul grup de populație germană este pomenit pentru prima dată documentar într-o bulă papală din anii 1192—1196 sub denumirea de „flandrezinsi”. Din același document reiese că ei vor fi venit în Transilvania pe vremea regelui Geza al II-lea (1141—1161). Desigur că alte grupuri de populație germanică, cunoscute sub denumirea de „Teutonici” sau „Saxones”, se vor fi așezat în Transilvania spre sfîrșitul secolului XII sau începutul secolului al XIII-lea. Vezi *IstRom*, II, p. 76—77.

²¹ Pentru analizele de laborator, aducem călduroase mulțumiri și pe această cale profesorului E. Stoicovici, șeful catedrei de mineralogie de la Facultatea de geologie din cadrul Universității „Babeș—Bolyai” Cluj.

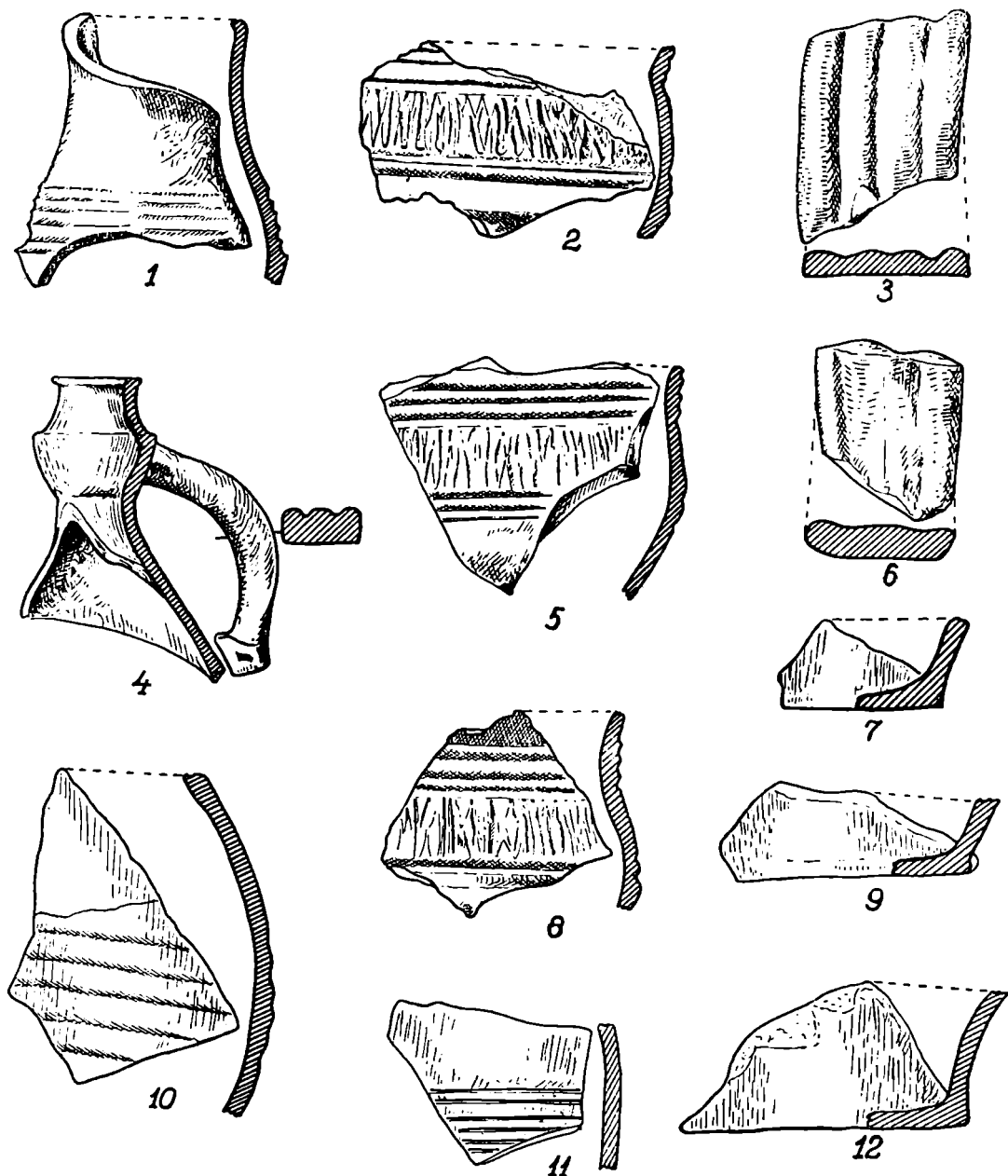

Fig. 8. Fragmente de ceramică cenușie, atribuită oaspeților, sec. XIII—XIV.

- Sist sericitos cu dimensiunile $0,3 \times 0,3$ mm,
- Biotit (mică colorată) cu dimensiunile $0,2 \times 0,04$ mm,
- Muscovit (mică albă) cu dimensiunile $0,01 \times 0,04$ mm,
- Sericit, cu dimensiunile de $0,02 \times 0,05$ mm,
- Felspat (cristale mari) cu dimensiunile $0,6 \times 1,0$ mm,

- Termalin, cu dimensiunile 0,5 mm,
- Magnetit (cristale opace) cu dimensiunile 0,06 mm,
- Ilmenit (lamelle opace) cu dimensiunile 0,06 mm,
- Hematit (pigment roșu),
- Cărbune răslețit în masa vasului (mai mult în partea centrală a grosimii peretelui, spre fețe fiind mai mult hematit).

Remarcăm deci numărul mare al componentelor, respectiv faptul că pasta ceramicii locale prezintă foarte multe impurități.

Ceramica cenușie, atribuită oaspeților, este lucrată dintr-o argilă caolinitică și micacee, cu următorii componente:

- Cuarț în granule foarte mici, a căror dimensiune este sub 0,06 mm,
- Sericit (mică) în proporție de sub 0,02%,
- Granule cărbunoase (ce dau efectul de culoare în combinație cu nuanța gălbuie a materiei prime),
- Calcit (sub formă de aglomerate sporadice),
- Limonit (în cantitate mai mică decât cărbunele).

Comparând rezultatul celor două probe de laborator constatăm că în al doilea caz avem de-a face cu o pastă mult mai pură decât în primul. De altfel argila caolinitică din ceramica cenușie este foarte bine frământată, iar componentii amintiți dau ceramicii o structură fină.

MORMINTE

Între metrii 8—10 ai secțiunii a III-a au fost descoperite două morminte medievale.

Mormîntul nr. 1 situat la —60 cm a fost al unei fete, așezate în mormînt cu fața în sus și mâinile împreunate pe piept, capul spre S—W și picioarele spre N—E²². În mormînt s-au găsit următoarele obiecte de inventar: la gît, un șirag de mărgelile (fig. 10/6) lucrate probabil dintr-o pastă inferioară de sticlă sau o altă pastă a cărei compoziție nu s-a stabilit. Diametrul aproximativ al unei mărgelile este de 5 mm; pe bazin o cataramă de fier (fig. 10/5) dovedind că talia fetei a fost încinsă cu un cordon de pînză, lînă sau piele care s-a distrus; în gură, o monedă emisă în 1543²³ și care datează implicit mormîntul.

Mormîntul nr. 2, situat la —40 cm avînd orientarea identică cu mormîntul nr. 1, credem că era al unui copil de 3—4 ani, judecînd după dimensiunile oaselor. Mormîntul nu a avut inventar.

Moneda găsită în mormîntul nr. 1 și emisă — cum s-a mai amintit — în anul 1543, arată că acest mormînt ca și celălalt de lîngă el, sînt posterioare așezării medievale de pe „Cuntenitul de sus“, cu aproximativ un secol și jumătate. La anul 1543, vatra fostului sat se mutase, iar în loc se extinsese *probabil* cimitirul noii așezări. De altfel din celelalte urme de cultură materială găsite pînă în prezent nu rezultă că așezarea ar fi dăinuit pe „Cuntenitul de sus“ după secolul al XV-lea.

OBIECTE DE METAL

Din această categorie se remarcă un număr considerabil de piese de uz militar, respectiv șase pînteni, un vîrf de lance și un pumnal.

Pîntenii ce-i prezentăm au lungimea brațelor de 8—10 cm, deschiderea normală între brațe 8 cm, iar lungimea barei ce fixează rozeta, de 3—4 cm. Diametrul celor două rozete (fig. 9/1; 7) este de 5 respectiv 7 cm²⁴.

²² De la bazin în jos, scheletul din mormîntul nr. 1 a rămas sub taluzul estic al secțiunii.

²³ Descrisă mai jos, este moneda nr. 2, emisă în timpul lui FERDINAND I (1527—1564).

²⁴ Pîntenii ilustrați în figura 9 au fost găsiți în următoarele case: fig. 9/1, în D₁; 2/T₁; 3/F₁; 4/D₁; 5/T₁; 6/F₁; F/Q₁.

Privitor la pintenii este cunoscut faptul că de la mijlocul secolului XIII, tipul de pinten cu spin începe să dispară, locul lui fiind luat treptat de pintenul cu rozetă. Tipul de pinten cu rozetă înlocuiește complet pintenul cu spin la sfârșitul secolului al XIV-lea²⁵. În decursul acestui secol, brațele pintenului se alungesc și corpul său crește în general. Remarcăm însă faptul că în prima jumătate a secolului XIV, brațele au doar o linie semicurbă ce se termină într-o buclă cu câte o singură gaură necesară curelușii ce fixează pintenul de cizmă. În această perioadă se încadrează patru din exemplarele noastre (fig. 9/2; 4; 5—6). În a doua jumătate a secolului XIV, brațele pintenului sînt puternic curbate, iar bucla este mult adusă spre talpa piciorului (fig. 9/1; 3). De asemenea, bara bifurcată ce fixează rozeta este mai lungă și mai masivă ca în prima jumătate a secolului XIV. În ce privește rozeta pintenului din secolul XIV, ea prezintă forme foarte diferite în dimensiuni și număr de spini. Se pare totuși că în a doua jumătate a secolului XIV predomină rozeta cu 12 spini.

Vîrful de lance (fig. 9/8) găsit la —70 cm în caseta N₁ este din fier puternic corodat atît în regiunea lamei, cît și în aceea a tubului de fixare a cozii.

În starea actuală are lungimea totală de 17,5 cm, iar lama are lățimea maximă de 4 cm. În secțiune are forma romboidală și reprezintă un tip de lance ușoară ce se datează în secolele XIV—XV și, de altfel, ceramica găsită în același strat de cultură din caseta N₁ este din aceeași perioadă.

În caseta F, la 4,20 m de colțul nord-vestic și în imediata apropiere a taluzului vestic, la cca. —30 cm adîncime, împreună cu material ceramic feudal s-a găsit un pumnal din fier cu o parte din armătura tecii lucrată din același metal (fig. 10/1—a). Tăișul lamei a fost puternic corodat, iar plăselele — care probabil au fost din lemn — s-au distrus, ca și teaca de altfel. Lungimea lamei este de 19,2 cm, lățimea (la bază) 1,9 cm, muchea (la bază) 3 mm, iar în secțiune are formă triunghiulară. Inima mînerului are lungimea de 12 cm și formă de spin, în secțiune patrulater. Armătura tecii de asemenea s-a păstrat doar parțial (fig. 10/1—b). Deși nu am găsit analogii pentru pumnal, credem că se datează tot în secolele XIV—XV.

În aceeași parcelă în care s-a găsit vîrful de lance, la —35 cm s-a găsit o cheie feudală din fier forjat, lungă de 14,5 cm (fig. 10/4). Urechea cheii în formă de roată cu opt spițe are diametrul de 4,6 cm, iar creasta sau floarea are dimensiunile de 4/3 cm. Tipul de cheie a cărui ureche are forma de roată sau rozetă este caracteristică perioadei de sfîrșit a secolului XIV și începutul celui următor²⁶. În consecință, exemplarul ce-l prezentăm se datează în perioada susamintită.

Mai amintim două piese din fier (fig. 10/2—3), care prin formă și dimensiuni credem că sînt părți componente ale unor agrafe. Au lungimea de 11 cm, iar în secțiune formă patrulateră.

M O N E D E

LUDOVIC I (1342—1382).

1. Obol (?) (fig. 11/1), f.a. cu legenda aversului și reversului rău păstrată. Av. MO NETA LV DO (v) ICI. Între cuvinte o cruce. Cap spre stînga (?). Totul într-un cerc de perle.

Rv, REGIS HVNG ARIAE. Cruce patriarhală. Totul într-un cerc de perle²⁷. FERDINAND I (1527—1564).

2. Denar, 1543 (fig. 11/2). Av. FERDINAND(us) D(ei) G(ratia) R(ex) VNG(ariae) 1543. Legenda între două cercuri de perle. Scut cu armele Ungariei (patru benzi

²⁵ G. Nagy, *A Szabolcsmegyei múzeum középkori sarkantyúi* (Pintenii medievale de la Muzeul din județul Szabolcs), în *ArchÉrt.*, VIII, 1898, p. 61 și I. Szendrei, *Magyar hadtörténelmi emlékek az ereddéves országos kiállításon* (Vestigiile ale istoriei militare maghiare la expoziția națională organizată cu ocazia milenului), Budapesta, 1896, p. 187, fig. 594.

²⁶ F. Temesváry, *Kulcsképzések és sármechanizmusok fejlődése* (Evoluția unor tipuri de chei și mecanisme de zăvoare), în *FolArch.*, XIII, 1961, p. 152.

²⁷ Cf. L. Réthy, *Corpus Nummorum Hungariae*, II, p. 14, fig. 89/A, Budapesta, 1907.

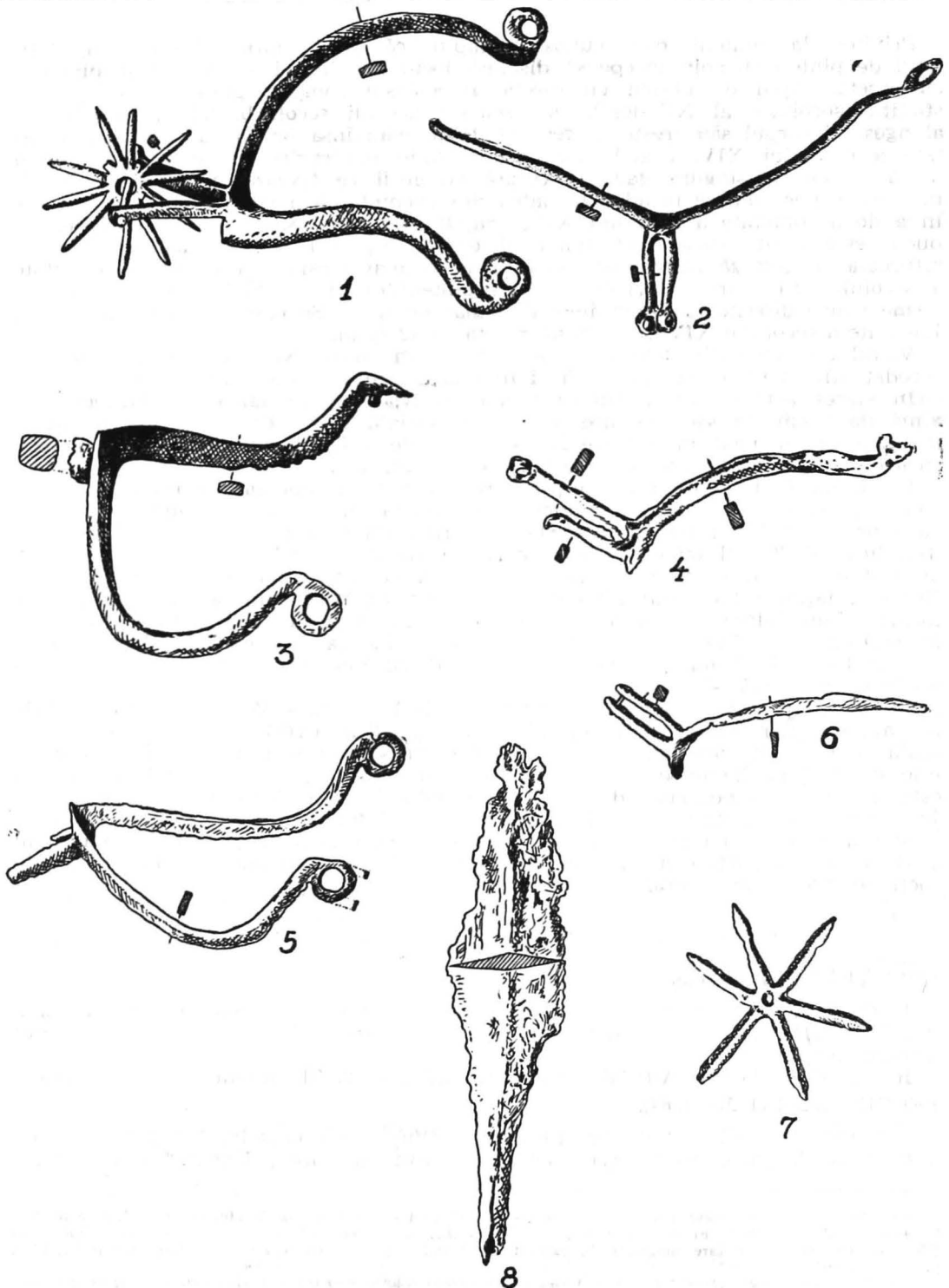

Fig. 9. Pinteni feudali și un vîrf de lance, sec. XIV–XV.

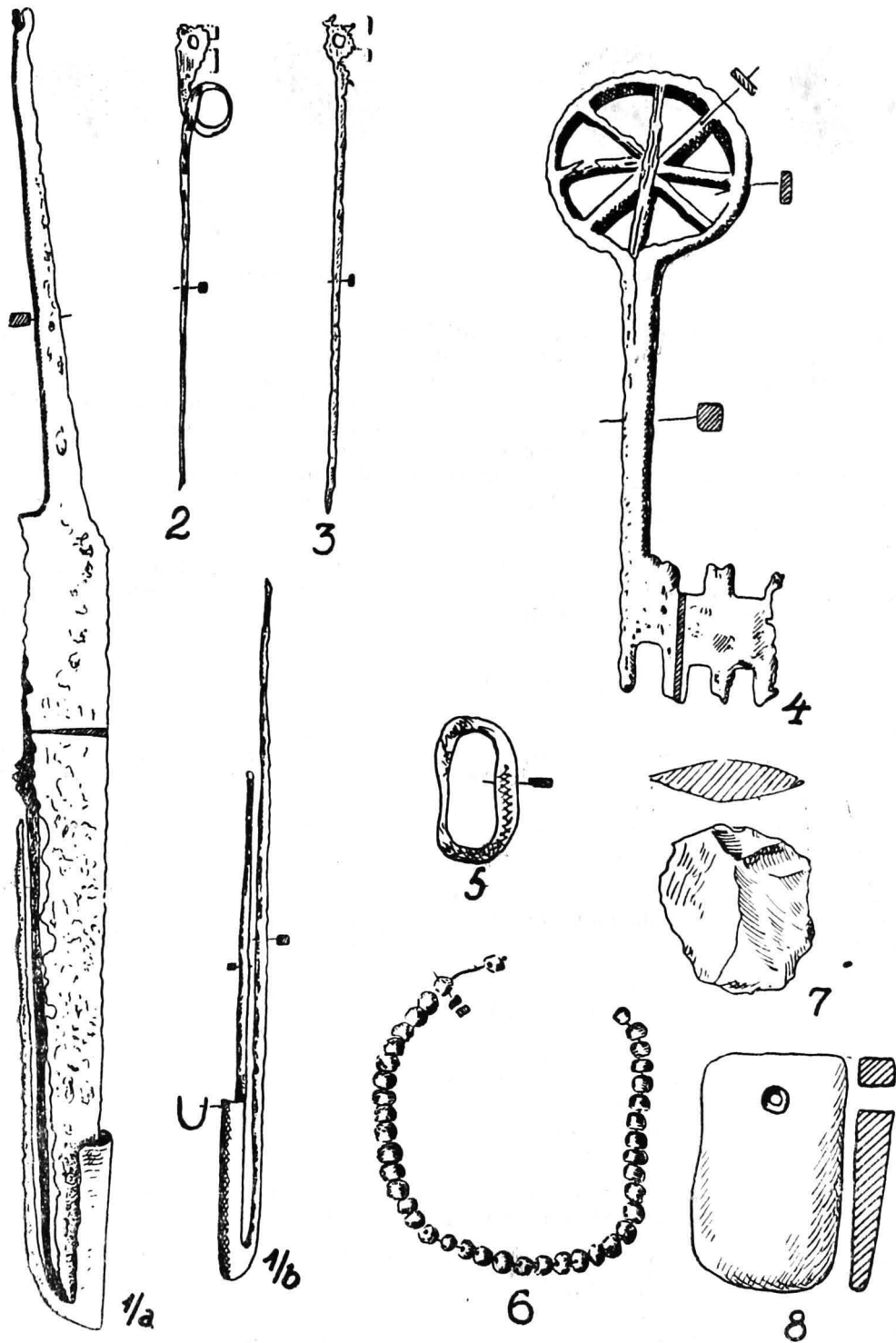

Fig. 10. Alte unelte și obiecte medievale de la Iacobeni.

Fig. 11. Monede feudale de la Iacobeni.

orizontale și crucea patriarhală), Dalmației (două capete de panteră încoronate) și Boemiei (un leu). În mijloc armele Austriei (scut lunguiet).

Rv. PATRONA VNGARIE; K — B. Legenda este între două cercuri de perle. Fecioara cu coroană, pe tron, ține pruncul în stînga. Inițialele K—B arată că moneda a fost emisă la Kremnica (Körmöc-Bánya), azi în R.S. Cehoslovacă²⁸.

Ambele monede sînt ungurești și bătute din argint.

Moneda nr. 1 a fost găsită în campania din 1958 în caseta Y. Are greutatea de 0,5 gr. și diametrul de 14 mm. Împreună cu parte din obiectele de fier cum sînt pîntenii și cheia, această monedă datează materialul ceramic, în special cel local, în secolele XIV—XV.

Moneda nr. 2, găsită în mormîntul nr. 1, în campania din 1957, are greutatea de 0,33 gr. și diametrul de 16 mm. Ea datează mormîntul și indică cu siguranță o dată cînd vatra actualului sat Iacobeni se mutase de pe „Cuntenitul de sus“.

CONSIDERAȚII ISTORICE

Aminteam mai sus că materialul arheologic de care ne-am ocupat aci dovedește că viața în așezarea feudală de pe „Cuntenit“ se stinge pe la mijlocul secolului XV. În altă ordine de idei, tradiția orală ce s-a păstrat la locuitorii satului Iacobeni ne transmite știrea că aici a fost vechea vatră a satului lor. Nu cunoaștem încă motivul care a determinat pe locuitorii fostei așezări să-și mute vatra satului și urmează ca cercetări viitoare să elucideze această problemă, iar pe cele de natură arheologică să le aprofundeze.

Știm însă că satul Iacobeni, din raionul Turda, regiunea Cluj (cu denumirile moderne Siniacob sau Siniacobul de Cîmpie), apare în documente la anul 1341 sub denumirea de *Zenth Jacaptelke*, la acea dată fiind moșia nobililor din Frata. În 1348 este din nou amintit într-un document privind hotărnicia moșiei Frata făcută de Conventul din Cluj-Mănăstur, la ordinul lui Petru, voievodul Transilvaniei. În anii 1448, 1470 și 1472 sînt amintiți mai mulți cnezi din Iacobeni, iar în decursul secolelor XV—XVI, satul constituie moșia mai multor familii nobiliare. Se pare că satul, atît pe vechea vatră cît și pe cea nouă, nu a avut o populație prea numeroasă pînă spre sfîrșitul secolului XVIII, deoarece la anul 1733 (cum rezultă din conscripția lui I. Micu-Klein), avea 24 familii românești și un preot. La 1780 satul are o biserică românească din lemn, iar din 1824 biserica are matricolă.

— Conform „Dicționarului numirilor de localități cu poporațiune română din Ungaria“ editat la Sibiu în 1909, p. 194, rezultă că localitatea Siniacob (u. Mező-szentjakab) avea „locuitori 652 total din care români 619“, datele fiind luate după recensămîntul unguresc din anul 1900.

— După lucrarea lui Dr. Sabin Manuilă „Recensămîntul general al populației României“, 1930, vol. II, p. 484, Siniacob are 964 locuitori din care 864 români, 26 unguri, 2 evrei și 72 țigani²⁹.

²⁸ Cf. J. Weszerle *Hátrahagyott érmészeti táblái*, vol. I, C, I/12, Budapesta, 1911.

²⁹ Datele istorice și statistice au fost luate din lucrarea regretatului C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, sub tipar la Editura Academiei R. S. România.

Materialul arheologic feudal, recoltat, în timp ce era urmărit — așa cum aminteam — cu totul alt obiectiv, știrile orale ce confirmă faptul că aici pe „Cuntenit“ a fost vechea vatră a Iacobenilor, ca și cele mai vechi date statistice privind populația satului după ce s-a mutat la noua vatră, ne fac să privim cu interes ideea necesității continuării și aprofundării cercetărilor arheologice la fosta vatră a acestui sat medieval românesc din sud-vestul Cîmpiei Transilvaniei.

V. PINTEA

ÜBER DIE FEUDALE SIEDLUNG VON SOPOR-IACOBENI

(Zusammenfassung)

In dieser Arbeit beschreibt der Verfasser das archäologische Material aus einer feudalen Siedlung aus der Zeit des XII—XV. Jahrhunderts, das während der Freilegung eines Friedhofes aus dem II.—III. Jahrh. u.Z. zutage gefördert wurde. Die feudale Siedlung lag über dem erwähnten Friedhof und erwies sich als die ursprüngliche Siedlung des gegenwärtigen Dorfes Iacobeni aus der Gemeinde Sopor, Kreis Turda, Region Cluj.

Die Ausgrabungen erfolgten an der „Cuntenitul de sus“ genannten Stelle, innerhalb der Gemeindeflur des Dorfes Iacobeni.

Das am reichsten vertretene archäologische Material bildet die Keramik, die eine Zeitspanne vom XII. bis zur Mitte des XV. Jahrhunderts umfasst.

Die Keramik gehört zwei Kategorien an: die eine ist bodenständig, besteht aus einem Ton mit vielen Verunreinigungen, ist mit Sand vermischt und wurde unter Luftzufuhr gebrannt, erhielt also eine rote Farbe; die andere wird den sächsischen Kolonisten zugeschrieben, ist von grauer Farbe, d.h. sie wurde unter Luftabschluss gebrannt und aus kaolinhaltigem Ton gearbeitet, der im Vergleich zur bodenständigen Ware viel feiner ist.

Die Arbeit bringt auch die *Analysen* von der Zusammensetzung des Tones, aus dem die beiden Arten von Keramik bestehen.

Eine Münze, wahrscheinlich ein Silberobolus (s. Abb. 11/1) aus der Zeit des ungarischen Königs Ludwig (1342—1382) wurde in der Schicht der feudalen Kultur gefunden und weist darauf hin, dass ein Teil des keramischen Materials der zweiten Hälfte des XIV. oder der ersten Hälfte des XV. Jahrhunderts zuzuweisen ist.

Das in den Abbildungen 3 und 4 dargestellte keramische Material stammt aus dem XII.—XIII. Jahrhundert, während die den sächsischen Kolonisten zugeschriebene Keramik von Abb. 8 wohl in die Zeit von der Mitte des XIII. bis zur Mitte des XIV. Jahrhunderts gehört.

Das Alter der Metallgegenstände, d.h. des Sporn, der Lanzenspitze, des Dolches und des Schlüssels, weisen auf Grund der erwähnten Münze ebenfalls das XIV—XV. Jahrhundert.

In dem III. Schnitt (s. Abb. 2) wurden zwei benachbarte Kindergräber erschlossen. Im Grabe Nr. 1 wurde eine Münze des ungarischen Königs Ferdinand I. (1527—1564), im Jahre 1543 geprägt (s. Abb. 11/2), gefunden.

Die erste schriftliche Kunde über das Dorf Iacobeni stammt aus dem Jahre 1341 und aus den ältesten Statistiken bezüglich seiner Bewohner ist ersichtlich, dass es sich um ein rumänisches Dorf handelt.